

Безнадія

Степан Руданський

Пробудилася дівча:
Сон ї тяжкий снівсья...
"Де ж ти, милий? Чи ти вмер?
Чи так забаривсья?"
Він поїхав, на біду,
З отаманом на орду.
І, чи жив оставсья,
З нею не списавсья.

Скоштувала вже орда
Козацької кари:
Відплатили молодці
За кров, за пожари...
І веселі козаки
Палять пінкові люльки,
Додому вертають,
Пісні затягають.

І усюди по шляху,
Скрізь на роздорожжі,
Стали діті, і жінкі,
І девчата гожі.
Кажде свого пізнає,
Серце-руку подає;
Лиш їдна чекає:
Милого шукає.

І дивилася на всіх
І не пізнавала;
І питалася у всіх —
І не відпитала.
І лиш військо перейшло —
Згасло яснее чоло;
Дівчина упала,
Тяжко заридала.

Стара ненька — до дочки!

Дочку підхопила...
"Що то, доню, що, дитя?!
Що з тобою, мила?!"
"Мати, мати! Світ не світ,
Все пройшло, як маків цвіт.
Гірка Божя воля,
Тяжка моя доля!"

"Прости, Боже, її гріх!..
Донько, схаменися!
Все Бог робить на добро...
Лучче помолися!"
"Мати, мати! За ребро
Тягне Божее добро!
А Те "Святий Боже"
Що мені допоможе?"

"На свяченої води!
Вона помагає,
Вона серце веселить,
Жалі відіймає".
"Дармо, мати! Що болить,
То вода не відвалить;
Не дасть вода сили
Встати із могили!"

"Слухай, доню: може, він
Пішов за ордою,
Свою віру поламав,
Любиться з другою...
Нехай, доню, буде й так!
Він нам більше не козак,
Вже його не люди —
Бог судити буде..."

"Мати, мати, лучче б я
На світ не родилась!..
Смерте, смерте ти моя!
Де ти забарилась?
Згасни, світе, повернись,
У безодню повались!

Гірка Божа воля,
Тяжка моя доля!.."

"Боже, Боже! Не суди! —
Мати промовляє, —
Що говорить ї язык —
І сама не знає!
Доню, доню, розум май:
Бога, небо спогадай,
Пам'ятай, що неба
Душі твоїй треба!"

"Що то, мати, небо-рай?
Що то, мати, пекло??
З ним, із ним і небо, и рай,
А без нього пекло...
Згасни, світе, повернись,
У безодню повались!
Ні землі, ні неба
Без нього не треба!.."

Так дівчині по душі
Безнадія грала;
І дівча на грішний суд
Бога викликала.
Рвала коси, розплелась,
Серед хати простяглась,
І зболені очі
Плакали до ночі.

Незабаром від копит
Земля задвигала,
Незабаром край воріт
Збруя забряжчала...
І, живий чи умерлий,
Злазить козак молодий,
Фіртку відчиняє,
Стиха промовляє:

"Чи ти спиш, моя дівча?
Чи думу гадаєш?"

Чи за другого пішла?
Чи мене чекаєш?"
"Ах, козаче! Чи то ти??
Ходи, голубе, ходи!
Де ж ти забарився?
Де ти запізнився?"

"Запізнився-м на стену,
В далекому краю,
Сідай, мила, на коня,
Бо часу не маю!"
"Ну ж бо, милий, почекай!
Перше рученьку подай!
Ходи до покою,
Відпочинь зо мною!"

"Ніколи мені, дівча,
В тебе спочивати:
Кінь вудилами бряжчить —
Треба поспішати...
Сідай живо на коня:
Ще сто миль махнем до дня.
Ще сто миль махати,
Заким будем спати!"

"Де ж, козаче, де ж сто миль
Кінь твій упалляє?
Та його ще край воріт
Півень заспіває".
"Заким півень закричить,
Кінь, як птаха, пролетить.
За їдну годину
Ляжемо в перину".

"Де ж, козаче, де твій дім?
Де твоя хатина?"
"Там, дівчино, на степу,
Дім і домовина!"
"Стане ж місця для нас двох?"
"Стане, мила, для обох,
Їдьмо, нас чекають, —

Постіль убирають".

І чи постіль, чи то гріб —
Дівча не згадала,
Живо сіла на коня,
Козака обняла.
І, як вітер, кінь летить,
Тільки порох з-під копит
З вогнем вилітає,
Поле укриває.

Ліси, села і поля
Мимо них летіли,
І камінні мости
Під конем гриміли...
Місяць золотом горить,
Вмерлий птахою летить...
"Страшна тобі згуба?"
"Ні!" — говорить любя.

Що ж за співи по степу?
Чого птахи грають?
То зібрались опирі,
Похорон справляють.
По душі і дзвін гуде,
І процесія іде,
Жалібно співає,
Словом вимовляє...

"В північ тіло поховав,
Тепер свою люблю
З далекої сторони
Я везу до шлюбу.
Дяче, дяче, поспішай!
Попе, живо нас вінчай!
Бо ніколи ждати:
Пора уже спати..."

Стихла пісня, стих і дзвін...
Все то проминуло...
Все то раптом мимо них,

Як мара, мигнуло...
І, як вітер, кінь летить,
Тільки порох з-під копит
З вогнем вилітає,
Поле укриває...

Пролітають мимо них
Чагарі й дубини,
Ліси, села, хутори,
Гори і долини...
Місяць золотом горить,
Вмерлий птахою летить...
"Страшна тобі згуба?"
"Ні!" — говорить любя.

От ізнову потерча
Несповите скаче,
Завиває пелюшки,
Регоче і плаче...
"Чи то хлопець, чи дівча, —
Ходи з нами, потерча:
Будеш танцювати,
Як ляжемо спати!"

І, як вітром в чагарях,
В степу зашуміло:
І за ними потерча
Льотом полетіло...
І кінь птахою летить,
Тільки порох з-під копит
З вогнем вилітає,
Поле укриває...

Пролітає мимо них
Вже й синєє море.
Пролітає понад них
І небо, і зорі...
Місяць золотом горить,
Вмерлий птахою летить...
"Страшна тобі згуба?"
"Ні!" — говорить любя.

Темно, темно по степу;
Холод повіває...
"Коню, коню! Поспішай:
Північ наступає!..
Недалеко до кінця,
До постелі, до вінця:
Живо, живо, брате,
Будем спочивати!"

От і брама, от і двір.
Браму відчиняють.
І на цвинтар молоді
Раптом уїжджають,
І піднявся чорний птах,
І закрював на гробах.
Гроби затрусились,
Хрести похилились.

І в минуті — чуд' та див' —
Вся одежа й тіло
Від вмерлого козака
Прахом облетіло...
І на карому коні,
На сидельці в стремені,
Без одежі й тіла
Гола кість стриміла.

А тут враз і карий кінь
Вдарив копитами,
І в минуті з-попід них
Здимів меж гробами...
І в повітрі щось кричить,
Щось у ямі верещить.
І бідна дівчина
Впала, як билина...

І зібрались опирі,
По душі співають,
І за руки побрались,
Разом промовляють:
"Коли любите — терпіть,

Бога в небі не гнівіть,
Не слухайте тіла —
Душа буде ціла".